

УДК 378.637

І. А. Гавран

**МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ
ЕМПАТІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ
ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Аналізуючи диригентсько-хорову підготовку майбутніх учителів музики як фахову готовність студентів до практичної диригентсько-педагогічної діяльності, успішність якої багато в чому залежить від точного визначення та впровадження необхідних для якісного забезпечення високого фахового рівня структурних компонентів, що об'єднуються в цілісне утворення. Відносно нашої проблеми, стосовно формування емпатії майбутніх учителів музики, ми виокремили мотиваційно-ціннісний аспект, що залежить від сформованості відповідних мотивів та ціннісних орієнтацій, знань, інтелектуальних здібностей, фахових умінь та творчих можливостей, що «є внутрішньою психологічною активністю, що організує та планує діяльність та поведінку, в основі яких лежить необхідність задоволення потреби. Набуття потребою свого предмета, її опредметнення і зумовлює перетворення потреби на певний мотив діяльності» [1, с.390].

Теоретичний і практичний виховний успіх пов'язаний із пошуком нових (адекватних віковим психологічним змінам суб'єкта) механізмів співпереживання. Як свідчить інноваційна освітня практика, таким механізмом можна вважати емпатію – особистісне зрівнювання та єднання.

Механізм зрівнювання є універсальним психологічним утворенням, оскільки він торкається всіх процесів людського навчання. За будь-якої навчально-виховної взаємодії суб'єкт має розвивальні переваги над об'єктом (педагог має більший життєвий досвід і науково-компетентнісні надбання порівняно з тим хто навчається). Тільки за цієї умови й можливе розгортання продуктивного навчально-виховного процесу. Доцільно зауважити, що міжособистісне зрівнювання заперечує будь-яку зверхність педагога. Натомість він повинен спуститися до особистісного рівня вихованця, щоб «сприйняти проблему його очима» і з його внутрішньої позиції відреагувати на неї. Однак це лише перший крок у розгортанні механізму міжособистісного зрівнювання. Наступний крок передбачає піднесення вихованця до певних ціннісних здобутків вихователя. Переживання емоції співпереживання та співчуття на основі психологічно-нового способу, значно інтенсифікує процес морально-духовної зміни вихованця. Ця зміна набуде певної усталеності за умови, якщо механізм зрівнювання трансформується в механізм єднання, якому відповідає почуття діяльній любові: «педагог-вихованець-педагог». Отже вихованець,

відчуваючи це почуття свого вихователя, активно розгоратиме процес особистісного самовдосконалення [2, с.750].

Наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців висвітлюють різноманітні підходи формування емпатії (Ш. Амонашвілі, О. Кайріс, Т. Василюшина, В. Сухомлинський, А. Штейнмец та ін.). Моделювання організації творчої діяльності з акцентуалізацією на емпатійність як одну із провідних характеристик особистості педагога (Г. Андреев, О. Киричук, І. Первін та ін.).

Питання розвитку емпатії стосовно мистецької освіти розглянуто науковцями Л. Коваль, А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шульгіна, О. Щолокова. Проблеми оволодіння активно-творчо-контактним стилем керівництва хором колективом – А. Козир. Проблема творчого розвитку особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки розглянуто в працях С. Казачкова, М. Канерштейна, А. Мархлевського, І. Мусіна. Відомо, що розвиток емпатійних взаємин на хорових заняттях формується в процесі навчання. Так, окремі проблеми взаємодії керівника хору з хором колективом і стилю педагогічного керівництва розглядаються у працях відомих керівників виконавських колективів А. Авдієвського, Г. Ержемського, В. Мініна, К. Пігрова, К. Птиці, П. Чеснокова.

Мета статті полягає у виокремленні мотиваційно-ціннісного компонента формування означеного феномену в професійному становленні майбутнього вчителя музики, що формує установку на диригентсько-хорову діяльність. У цілісному процесі становлення особистості майбутнього фахівця, важливе функціональне значення має мотивація. Як відомо, будь-яка діяльність пов'язана із задоволенням потреб, мотиви якої є рушіями діяльності та визначаються сукупністю актуальних потреб. «Мотив» означає спонування до діяльності, пов'язане із задоволенням потреби суб'єкта; мотиви є сукупністю зовнішніх та внутрішніх умов, що стимулюють розвиток активності суб'єкта та її спрямованість. Реальні спонуки до діяльності та рівень активності в їх реалізації і перетворює цілі діяльності, задані ззовні, у внутрішню потребу особистості, суб'єктивно відображаючись у формі переживання, бажання, прагнення [5].

Великий вплив мотиваційної сфери особистості (мотиви, потреби, цілі, установки ідеали) на ефективність її діяльності теоретично обґрунтовано та експериментально доведено у багатьох наукових дослідженнях (Г. Асмолов, Н. Кузьміна, А. Маркова, П. Якобсон, В. Яконюк та ін.). А. Маркова зазначила, що «мотивація особистості зумовлена її спрямованістю, котра містить ціннісні орієнтації, мотиви, мету, зміст, ідеали. Спрямованість особистості визначає систему базового ставлення людини до світу та самого себе, змістова єдність його поведінки та діяльності, створює стійкість особистості, дозволяє протистояти небажаним впливам ззовні чи зсередини, є базою для

саморозвитку та професіоналізму, точкою відліку для моральної оцінки мети та засобів поведінки» [4].

На думку Н.Кузьміної, мотиви педагогічної діяльності – це спонукання, пов'язані з її здійсненням: чи то внутрішня потреба працювати з людьми, заснована на усвідомленні власних можливостей, характеру, покликання; чи то необхідність, пов'язана із виконанням ролі, що зумовлена вимушеним вибором професії та вирішенням завдань [3, с. 115]. З огляду на це, саме мотивація спонукає майбутнього вчителя музики до постійного поповнення знань, розширення арсеналу професійних умінь та навичок. Мотиваційна сторона діяльності є особливо важливою у процесі підготовки фахівця, адже їй передуює довузівська підготовка (музична школа, коледж тощо). Потяг мотиваційної сфери особистості до тих чи інших видів діяльності виникає у зв'язку з індивідуальними особливостями, завдяки яким особистість може повніше відтворити специфічний зміст діяльності. У цьому випадку особистість захоплена діяльністю заради неї самої, заради задоволення, котре вона приносить. Адже, чим сильніший потяг, тим виникає менше різноманітних побічних мотивів. Це стверджує те, що схильність знаходиться у взаємодії та гармонії з основними здібностями особистості.

Мотиваційна ціннісність виступає як внутрішня психологічна установка, що активізує навчальну діяльність, допомагає приймати обгрунтовані рішення спрямовані на те, щоб задовольнити потребу в отриманні якісної диригентсько-хорової підготовки. Як процес і цілеспрямована активність особистості мотивація несе в собі емоційний та інтелектуальний елементи. Схильність мотивації до якісної диригентсько-хорової діяльності пробуджується у студентів в зв'язку з такими індивідуальними здібностями, завдяки котрим особистість може повніше та глибше відзеркалити її специфічний зміст. А отже, специфічні ознаки роботи з хоровим колективом повинні будуватися на засадах діалогової взаємодії, які формують здатність майбутнього фахівця до емпатії.

Доцільно зазначити, що процес взаємодії та міжособистісного розуміння керівника з хоровим колективом пов'язаний з емоційною сферою. Почуття, співчуття та співпереживання допомагають адекватному розумінню інших людей. Уміння сприйняти почуття іншої людини як власні, здатність до емоційного відгуку є необхідним компонентом спілкування та взаємодії з колективом. Емпатія, в цьому випадку, розглядається як специфічний засіб пізнання людини людиною, та як глибоке розуміння почуттів, психічних станів іншої особистості. Емоційна природа емпатії полягає в тому, що керівник колективу не стільки розумово аналізує стан хористів, скільки охоплює його відчуттями. Тому без емпатії майже не можливе адекватне розуміння психологічного стану творчого колективу. Розвинена емпатія сприяє збалансованості міжособистісних стосунків. Прояв емпатії у процесі

взаємодії свідчить про загальну установку не лише на формальний бік спілкування, а на входження в його прихований зміст, психічний стан іншої людини, що відображається передусім невербальними засобами: інтонацією, мімікою, проявами перцепції тощо.

У результаті використання механізмів творчого спілкування школярам значно легше сприймати та розшифровувати інформацію музичного мислення, що знаходить від учителя, оскільки в даному випадку трактування керівника хору може майже повністю співпадати з психічним налаштуванням колективу. Звідси виявляється реальна можливість встановлення глибоких психологічних контактів між ними, що активно сприяє процесу спільної творчої діяльності, та формуванню емпатії на хорових заняттях. У той же час керівник, із свого боку, завжди повинен сприяти розвитку розумної зустрічної художньої ініціативи вихованців, активно спрямовувати їх творчий потенціал на нові інтерпретаційні ідеї, домагатися від них нестандартного трактування своїх партій.

Отже, дослідження показали, що мотивом тобто рушійною силою в діяльності педагога як майбутнього вчителя музики є інтерес до педагогіки, з одного боку, і диригентсько-хорового мистецтва, – з іншого. Він проявляється як необхідність сприймання, розуміння, виконання хорового твору, передачі необхідних вокально-хорових навичок для інтерпретації, як потяг до глибоких емоційних переживань, що формуються за вдяки означеного нами феномену, бажання передати студентам досвід із вокально-хорового мистецтва, навчити їх розуміти й любити обрану професію.

У висновках доцільно зазначити, що система стійких мотивів орієнтує діяльність особистості, визначає поведінку, активність тощо. Зовнішні мотиви пов'язані з урахування чинників зовнішнього впливу. Внутрішня мотивація – це мотивація, джерелом якої є сама особистість, її морально-духовні характеристики, світоглядні особливості, ціннісні орієнтації. З цього приводу доцільно зауважити, що схильність до мотиваційної діяльності пробуджується у зв'язку з формуванням емпатії – такою індивідуальною здібністю, завдяки якій особистість може повніше та глибше віддзеркалити специфічний зміст діяльності. До змісту мотиваційно-ціннісного компонента відносимо певну сукупність мотивів особистості, що наповнюють сенсом його навчально-пізнавальні дії диригентсько-хорового зростання – тобто спонукальні причини спрямовані на задоволення його духовних потреб, що виражаються у свідомому отриманні конкретної діяльності майбутнього фахівця та удосконаленні її важливої грані – якісної диригентсько-хорової підготовки. Саме внутрішні мотиви стимулюють удосконалення педагогічної майстерності, індивідуальних знань та здібностей. Людина захоплюється діяльністю за ради неї самої, заради того задоволення, яке вона отримує. І чим сильніша ця потреба, тим менша вага різноманітних побічних мотивів.

Список використаної літератури

1. **Психологія:** підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін. ; за ред. Ю. Л. Трофімова. – 4-е вид. – К. : Либідь, 2003. – 560 с. 2. **Бех І. Д.** Виховання особистості: підручник. – К. : Либідь, 2008. – 848 с. 3. **Кузьмина Н. В.** Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. – М. : ИЦПКСПС, 2001. – 144 с. 4. **Маркова А. К.** Психология труда учителя. – М. : Просвещение, 1993. – 312 с. 5. **Абрамова Г. С.** Практическая психология / Галина Сергеевна Абрамова. — М. : Академия, 1997. — 365 с. 6. **Теорія та методика мистецької освіти.** Наукова школа Г. М. Падалки: колективна монографія / під наук. ред. А. В. Козир. – Вид. друге, доповн. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 402 с. 7. **Формирование основ профессионального мастерства в высшей школе** / под. ред. Н. В. Кузьминой – Л. : ЛГУ, 1973. – 105 с.

Гавран І. А. Мотиваційно-ціннісний аспект формування емпатії майбутніх учителів музики в процесі диригентсько-хорової підготовки

У статті розглянуто мотиваційно-ціннісний аспект становлення майбутніх учителів музики. Розкрито значення означеного феномена для підготовки студентів до диригентсько-хорової діяльності.

Ключові слова: емпатія, мотивація, вчитель музики, диригентсько-хорова підготовка, мистецтво.

Гавран И. А. Мотивационно-ценностный аспект формирования эмпатии будущих учителей музыки в процессе дирижерско-хоровой подготовки

В статье рассмотрено мотивационно-ценностный аспект становления будущих учителей музыки. Розкрито значення выделенного феномена для подготовки студентов к дирижерско-хоровой деятельности.

Ключевые слова: эмпатия, мотивация, дирижерско-хоровая подготовка, учитель музыки, искусство.

Gavran I. A. The Motivational-Evaluative Aspect of Formation of Empathy in Future Music Teachers in the Process of the Conducting-Choral Training

The motivational-evaluative aspect of formation of future music teachers is considered in the article. The meaning of the determined phenomenon is revealed for the preparation of the students to the conducting-choral activity.

System stable motifs directs the activities of the individual, determines the behavior, activity and so on. External motives associated with account of factors outside influence. Internal motivation - a motivation source is the same

person, its moral and spiritual characteristics, attitudinal characteristics, values. By motivational value component attribute certain set of motives personality that gives meaning to his teaching and cognitive actions choir conductor growth – ie motives aimed at meeting his spiritual needs that are expressed in a conscious obtaining specific professional activities of the future and improvement of its important facets - quality of conducting and choral training. That internal motives stimulate improvement of pedagogical skills, individual skills and abilities. Man enjoys the activities for the sake of herself, for the sake of the pleasure that she gets. And the stronger this need, the less the weight of various secondary motives.

Keywords: empathy, motivation, conductor-choral training, a music teacher, art.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д-р пед. наук., проф. Козир А. В.

УДК 378.147:78.087.68

В. В. Григор'єва

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ВИКОНАВСЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

XXI століття ставить нові вимоги до вищої мистецької педагогічної освіти. Вища педагогічна школа покликана забезпечувати підготовку фахівця, здатного ефективно здійснювати музичне навчання й виховання школярів. У контексті цих завдань дедалі більшого значення набуває вдосконалення хормейстерської підготовки майбутнього вчителя музики, зростання значення його виконавської культури та професіоналізму.

Процес підготовки майбутнього вчителя до практичної вокально-хорової роботи визначається своєю складністю, багатогранністю та змістовністю. Взагалі діяльність хормейстера характеризується поліфункціональною структурою і вимагає творчого підходу до роботи з хоровим колективом.

Дослідженням проблеми формування виконавської культури хормейстера та його професіоналізму займалися А. Авдієвський, Л. Безбородова, А. Болгарський, В. Васильєв, В. Живов, І. Заболотний, І. Зеленецька, С. Казачков, А. Козир, К. Ольхов, К. Пігров, К. Птиця, В. Самарін, Т. Смирнова, В. Соколова, Л. Шумська та інші. Узагальнивши їх практичний досвід в галузі фахової підготовки майбутніх вчителів музики зазначимо, що фахова підготовка хормейстерів – керівників шкільних та навчальних хорів передбачає